

ТЕМ ПЛУМ

Издавач: Темплум (www.templum.mk)

Уредник на едицијата: Никола Гелевски

Уредник: Иван Шопов

Лектура: Николина Јакимова

Графичко уредување и дизајн: Кома

Печати: Пропоинт, ул. 1520 бр. 12а, Скопје

Тираж: 800

traduki

Објавувањето на ова дело беше поддржано од ТРАДУКИ, книжевна мрежа, на која ѝ припаѓаат Сојузното министерство за европски и меѓународни прашања на Република Австрија, Министерството за надворешни работи на Сојузна Република Германија, швајцарската културна фондација Про Хелвечија, КултурКонтакт Австрија, Гете Институтот, Агенцијата за книги на Словенија ЈАК, Министерството за култура на Република Хрватска и фондацијата „С. Фишер“.

© copyright of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент
Охридски“, Скопје

821.112.2(436)-31

ХОРВАТ, Еден фон

Вечниот малограѓанин : поучен роман во три дела / Еден фон
Хорват ; превод од германски Марија Костоска-Станишиќ. - Скопје
: Темплум, 2016 (Скопје : Пропоинт). - 234 стр. ; 17 см. - (Магма /
Никола Гелевски ; кн. 118)

Превод на делото: Der ewige Spießer / Ödön von Horváth

ISBN 978-608-4658-60-3

COBISS.MK-ID 101737482

к н и г а 118

Еден фон Хорват
ВЕЧНИОТ
МАЛОГРАЃАНИН
Поучен роман во три дела

Превод од германски:
Марија Костоска-Станишиќ

ТЕМПЛУМ
Скопје, 2016

Наслов на изворникот:

Ödön von Horvath, Der ewige Spießer (1930)

За Ернст Вајс

Малограѓанинот, како што е познато, е хипохондричен егоист, кој се стреми кукавички да се приспособува каде и да се наоѓа и да ја фалсификува секоја нова формулација на идејата, припишувајќи си ја себеси. Ако не се лажам, постепено се рашири веста дека токму ние живееме помеѓу две епохи. Стариот тип на малограѓанин повеќе не вреди ни да се исмејува; оној кој денес му се потсмева е во најдобар случај малограѓанин на иднината. Велам, „иднината“ бидејќи новиот тип на малограѓанин е во зародиш и сè уште не се дооформил.

Ова е обид да придонесам за расветлување на биологијата на малограѓанинот во зародиш во форма на роман. Се разбира, писателот не се осмелува да се надева дека преку овие страници би можел да влијае на легитимните светски случувања, но сепак.

Прв дел

*„Сè додека ѝо немаш ова:
'Умри и биди!',
ќе осџанеш само беден ѝосџин
на мрачнава земја; ѝа ѝи види.“*

1

Во средината на септември, 1929 година, господинот Алфонс Коблер, од улицата Шелинг, заработуваше шестотини рајхсмарки. Многу луѓе не можат ни да си замислат колку многу пари се тоа.

Ни господинот Коблер никогаш немаше заработено толку пари туку така одеднаш, но овојпат среќата беше на негова страна.

Му се насмевна и тој ненадејно почна да чекори поживо. На аголот на улицата Шелинг, кај добрата стара госпоѓа Штанцингер, си купи кутија цигари од осум фенинзи, увезени директно од Македонија. Нив ги сакаше особено зашто беа мошне благи и ароматични.

„Господи!“, извика добрата госпоѓа Штанцингер која, откако ѝ почина госпоѓицата сестра, седеше осамено помеѓу тутунот и приборот за пушење и изгледаше како секој ден да станува малку помала. – „Од кога ги пушите овие од осум, господине Коблер? Од каде толку пари? Сте убиле некого или повторно се смиривете со госпоѓата дворска оперска пејачка?“

– „Не“, рече господин Коблер. „Само конечно го продадов автомобилот.“

Автомобилот беше кантосан кабриолет со шест цилиндри и помошно седиште. Зад себе имаше осумдесет и четири илјади километри, триесетина несреќи и две животни загрозувачки повреди. Вистинска старудија.

Сепак, Коблер успеа да најде купувач. Еден трговец со сирење од Розенхајм со име Порчингер. Висок и дебел човек, ентузијаст. Уште на средината на август плати аванс од триста рајхсмарки и даде чесен збор дека ќе ја собере старудијата најдоцна до средината на септември и ќе го донесе остатокот од шестотини рајхсмарки во готово. Беше многу загреан за ова извонредно поволно пазарење.

И... го одржа дадениот збор. Точно на средината на септември се појави на улицата Шелинг и се јави кај Коблер. Беше придружуван од пријателот Адам Мауерер, кого специјално го доведе со себе дури од Розенхајм, бидејќи го почитуваше како експерт, зашто Адам уште од 1925 година поседуваше лесен мотор ослободен од данок. Имено, господин Порчингер поседуваше возачка дозвола само од завчера, а и воопшто не беше вообразен човек, па и сега му беше јасно дека ни оддалеку не ги познава сите тајни на моторот.

Стручњакот мошне претпазливо го разгледа кабриолетот и беше навистина воодушевен. „Ова е помошно седиште!“, викна. „Прекрасно помошно седиште! Тапацирано помошно седиште! Помошно седиште, парекселанс! Купи го, акмак еден!“ Акмакот веднаш и го купи, небаре остатокот од шестотини рајхсмарки беше дребулија. И додека Коблер проверуваше дали банкнотите се оригинални, се збогуваше со него: „Е, па, господине Коблер, ако некогаш дојдете во Розенхајм, посетете ме. Жена ми ќе се радува и тогаш ќе мора да ѝ ја раскажете приказната за свештеникот кој трчал по млади девојки како потпален лингур. Знаете, жена ми е уште полиберална од мене. Со здравје!“

Потоа господата од Розенхајм седнаа во кабриолетот и задоволно тргнаа назад. Барем тоа им беше намерата.

„Добро вози автомобилот“, изјави стручњакот. Минуваа низ плоштадот покрај железничката станица. „Навистина е поубаво да се возиш во сопствен кабриолет, отколку со смрдливата железница!“, рече господин Порчингер. Веќе не се ни трудеше да зборува литературен германски, бидејќи беше задоволен.

Минуваа низ Мариенплац.

„Поправете го ауспухот!“, се развика еден полицаец. „Веќе е поправен!“, му викна Порчингер,

на што стручњакот уште и додаде: „Кабриолетов има многу убав звук, па нема потреба од завист!“

По пет километри се случи првиот дефект. Мораа да го сменат левото предно тркало. „Тоа му се случува и на најдобриот кабриолет“, сметаше стручњакот. Еден час подоцна вентилаторот почна да писка како чучулига, а малку пред Розенхајм, кабриолетот се преврте поради скршена осовина, откако претходно откажаа сите сопирачки. Господата излетаа во висок лак, но, поради некое чудо останаа неповредени, по што од кабриолетот остана куп железо што испаруваше.

„Добро е што ние сме добро“, рече стручњакот. Порчингер отрча бесен кај најблискиот адвокат, меѓутоа овој само ги крена рамената. „Купувањето е легално“, рече. „Пред да го финализираме, требало да побарате подетални информации за исправноста на колата. Смирете се, господине Порчингер, Ве измамиле, и тука ништо не можете да сторите!“

Своевремено, кога кабриолетот беше излегол од фабрика, го купи веќе споменатата дворска оперска пејачка за која госпоѓа Штанцингер се сомневаше дека го издржува господин Коблер. Но, тоа не беше сосема точно. Коблер уште на прв поглед ѝ стана драг. Тоа се случи во фирмата „Браќа Бер“, значи, токму во онаа продавница каде што таа си го купи новиот автомобил штотуку излезен од фабрика.

Коблер потоа постојано ја посетуваше, од почетокот на октомври до крајот на август, но тој однос беше платонски во финансиска смисла. Јадеше, пиеше, се бањаше кај неа, но никогаш немаше земено ни една марка од неа. Ниту таа некогаш би му понудила такво нешто, бидејќи беше фина, образована дама, поранешна дворска оперска пејачка која по Револуцијата пееше на добротворни концерти. Сите тие добротворни активности можеше да си ги дозволи без грижи, бидејќи, меѓу другото, можеше да се пофали дека поседува убава вила со градина слична на

парк, но не ѝ значеше многу тоа што можеше сама да живее во десет соби, зашто честопати ноќе се плашеше од покојниот сопруг, данскиот почесен конзул. Непосредно пред Големата војна тој затропал на небесните порти со загноеното слепо црево, оставајќи ѝ ги сите пари, а ги имал многу. Таа искрено жалела по него и дури во 1918 година, на почетокот на нејзините 40-ти, повторно почувствувала потреба за маж. Во 1927 година наврши половина век.

За разлика од неа, Коблер во 1929 година беше во 27-та пролет и не беше баш образован ниту имаше некои особено префинети манири. Исто така, отсекогаш беше прилично нетрпелив, па затоа кај „Браќа Бер“, издржа едвај само преку зимата, иако едниот од браќата Бер постојано велеше: „Способен продавач сте, драг Коблер!“ Имаше разбирање и за автомобилската индустрија, но имаше и некои свои каприци преку кои другиот Бер веќе не можеше да премине. Така, меѓу другото, тој често одеше на подолги пробни возења со дами кои тајно ги повикуваше специјално за таа цел. Дамите настапуваа пред двајцата браќа неверојатно самоуверено, приближно како да можат да си купат цел автобус од чист ќеф. Во една пригода едниот Бер во една од дамите препозна проститутка, и кога вечерта Коблер задоволно се врати од своето

пробно возење, тој го чекаше на улицата пред продавницата, ја отвори вратата и помириса во лимузината. „Одите на некои посебни пробни возења, Коблер“, рече злобно. Тогаш драгиот Коблер сакал-нејќел мораше да се осамостои. Се разбира, не можеше да си изнајми продавница и се занимаваше со трговија со моторни возила во скромни рамки, но барем самиот си беше господар. Меѓутоа, единствено благодарение на пријателството со дворската оперска пејачка можеше да се искачи во повисоката социјална класа. Поради тоа понекогаш многу се лутеше.

Ова пријателство не траеше којзнае колку долго. Прекина на крајот на август од две причини. Дворската пејачка ненадејно почна ужасно брзо да старее. Тоа беше едната причина. Но, пресудната причина беше едно деловно недоразбирање.

Таа оперска пејачка побара од Коблер да се ослободи од расипаниот кабриолет со помошно седиште што е можно поповолно. Кога Коблер ги доби првите триста рајхсмарки од Порчингер, тој на дрзок начин нејзе ѝ даде само педесет, поради што таа толку се вознемири што дури сакаше да го пријави. Но, се откажа од тоа поради страв името да не ѝ се најде во весниците; тоа не можеше да си го дозволи бидејќи беше спријателена со сопругата на еден државен секретар од Министерството за култура која си имаше умислено дека знае да пее.

Значи, на Коблер му напиша само дека го смета за вистински никаквец, дека за неа претставува разочарување и дека не сака да си има работа со таков субјект. Потоа му пиша и второ писмо во кое му објасни дека љубовта не може да се скине толку лесно како тенка хартија и дека жените секогаш длабоко во себе задржуваат нешто што не може да се избрише.

Коблер си рече: „Па, јас сум добар човек“, и ѝ се јави. Потоа се сретнаа надвор, на вечера во изложбениот ресторан. „Петер“, рече дворската оперска пејачка. Инаку, првите петнаесет минути не велеше ништо. Коблер не се викаше Петер, туку Алфонс, но дворската оперска пејачка на повеќе наврати имаше констатирано дека „Петер звучи подобро“. И нему самиот му се допаѓаше повеќе, особено кога го изговараше таа, давајќи му чувство дека се наоѓа во Чикаго. Не ѝ се воодушевуваше на Америка, но имаше почит кон неа. „Тие ти се бизнисмени“, имаше навика да каже.

Музиката свиреше многу нежно во изложбениот ресторан и дворската оперска пејачка повторно омекна. „Сè ќе ти простам, дарлинг, само ти мирно задржи го целиот кабриолет“, така некако, приближно, му се смешкаше. Но, „дарлинг“, си мислеше: „Дури сега ми паѓа в очи колку

остарела“. Потоа ја однесе дома, но не се качи со неа. Дворската оперска пејачка се фрли на софата и простенка: „Си го сакам кабриолетот назад!“, и одеднаш почувствува како покојниот сопруг стои зад неа. „Не ме гледај така!“, врескаше. „Пардон! Имаш проширени вени“, рече поранешниот почесен конзул и се повлече во вечноста.

Коблер живееше на аголот на улицата „Шелинг“, во наместен стан на вториот кат, кај извесна госпоѓа Перцл, виенчанка, од генерацијата на дворската оперска пејачка. И таа беше вдовица, но инаку на ниеден друг начин не можеше да се споредува со пејачката. Меѓу другото, никогаш не се случуваше да се плаши од покојниот сопруг, само понекогаш сонуваше борачи. Така еднаш пред неа се поклонил еден борач кој личел на Коблер и рекол: „Сега е 1904 година. Те молам, стискај ги палците за мене, Јозефин! Уште веднаш сакам да станам светски првак, курво една!“

Негуваше симпатии за Коблер бидејќи, меѓу другото, толку многу го сакаше неговиот пријатен глас што дозволуваше да ѝ доцни со закупнината четиринаесет дена и подолго. Особено ѝ се допаѓаше неговиот врат кога ќе ѝ го свртеше грбот.

Често се жалеше на болки. Еден лекар велеше дека има крстоболка, друг дека има подвижен бубрег, а трет дека мора да внимава на варењето.

Што беше кажал четвртиот лекар, не кажуваше никому. Сакаше да оди по лекари; како кај груби, така и кај пристојни.

И покојниот сопруг бил лекар, гинеколог, во Виена. Потекнувал од угледно, малку споулавено христијанско-социјално семејство и во времето на предвоените години наследил шест куќи. Една во Прага. Наспроти тоа, таа во бракот донела само третина од ветерница кај Бреша во Горна Италија, но тој за тоа ѝ забележал еден единствен пат. Баба ѝ била родум од Милано.

Лекарот Перцл, летото господово 1907 станал жртва на сопствената професија. Се инфицирал од трупот на една пациентка. Кога ја отворил за да дознаештој недостасува, длабоко се секол. Многу непретпазливо буричкал со скалпелот оти бил налокан. Наоколу се зборувало дека можел да има прекрасна иднина да не бил периодичен пијаница. Фердинанд Перцл, единец, мораше да заврши училиште за кадети бидејќи како гимназијалец немаше желба да стане нешто разумно. Така стана поручник во Двојната монархија и му појде од рака да се прокурва низ Светската војна во задните редови. Меѓутоа, откако Австро-Унгарија прокоцка сè, а и тој самиот постепено изгуби сè што можеше да наследи, шесте куќи и третината од ветерницата, се повлече во себе и веќе не се

курваше наоколу, туку, чкртајќи со забите и со стисната тупаница во џебот, гледаше како тоа го прават оние полни со странски валути. Потоа почна да работи во канцеларија и го избриша од очите развратното однесување за време на големата борба на народите, стана антисемит и се ожени со Фрида Кловач, русокоса канцелариска службеничка со две леви стапала. Таквите мали аномалии можеа да ја разбудат неговата меланхолија уште од времето поминато во задните редови на фронтот.

Женачката многу ја вознемируваше мајка му бидејќи таа отсекогаш се надеваше дека Нандл ќе се ожени со пристојна девојка од многу богата куќа. Една службеничка во нејзините очи не претставуваше баш беспрекорна личност, особено не за снаа. Па така, никогаш не ја нарекуваше поинаку освен „жениште“, „свиња“, „ѓубре“ и слично.

Колку што стануваше посиромашна, толку повеќе го нагласуваше своето општествено потекло, со други зборови: колку потешко ја погодуваше материјалниот пад, толку посвесна стануваше за својата идејна доминација. Таа идејна доминација се состоеше од незнаење и од природната ограниченост на средната граѓанска класа. Како и сите нејзини истомисленици, не ги мразеше

униформираните и цивилните криминалци кои ја ограбувале во текот на војната, инфлацијата, дефлацијата и стабилизацијата, туку исклучиво работничката класа, бидејќи имаше претчувство, не сакајќи да се соочи со тоа, дека иднината ѝ припаѓа на таа класа. Стана љубоморна, но го одрекуваше тоа. Се чувствувааше длабоко навредено, најсветите чувства ѝ беа повредени кога ќе видеше работник што може да си дозволи чаша пиво. Збеснуваше кога ќе прочиташе само една демократска статија на насловната страница. На Први мај беше речиси неподнослива.

Само еднаш осум години живеела со пријател, сликар во средното стручно училиште во Осмиот округ. Тој бил малку нервозен и секогаш давал чудни забелешки од типот: „Кој е па тој Тицијан? Обичен жабар!“ Конечно, еден ден полуде вистински, како што му доликуваше. Почна со претерана потреба за чистотија. Си го избричи целото тело, педантно си ги исече влакненцата од ноздрите на носот и десетпати дневно се преслекуваше, иако поседуваше само еден костум. Подоцна со себе постојано носеше крпа за прашина и ја бришеше прашината од сè, од канделабрите, калдрмата, трамвајот, од постаментот на споменикот на Марија Терезија, и на крајот по секоја цена сакаше да ја исчисти прашината и од воздухот. Тоа беше крај.

Но, ајде сега да ги оставиме овие историско-социолошки скици и да се вратиме назад во сегашноста, поточно во улицата Шелинг.

Десетина минути пред Коблер да се врати дома кај госпоѓата Перцл завони некојси гроф Бланкез. Изјави дека сака да го чека пријателот Коблер во неговата соба.

Грофот Бланкез беше елегантна појава и расипана личност. Неговите предци биле Хугеноти, а самиот бил роден во Баварските шуми. Бил воспитуван делумно од пијаристи, а делумно од хомосексуален штабски лекар во еден од очајничките логори за воени заробеници во Сибир. Не беше во добри односи со семејството бидејќи имаше четиринаесет браќа и сестри. Сепак, се чинеше дека најчесто е во добро расположение. Беше високо момче, верен придружник, но за жал, без скрупули. Сакаше музика, но никогаш не одеше во опера бидејќи секоја опера го потсетуваше на Хугенотите, а кога мислеше на Хугенотите стануваше меланхоличен.

Перџл го пушти да влезе прилично непријателски, бидејќи не ѝ беше баш симпатичен зашто се сомневаше дека се интересира само за млади девојки. „Од каде ли само му беа елегантните вратоврски?“, размислуваше недоверливо и го набљудуваше низ клучалката. Виде како седна на софата и си го чепкаше носот, како внимателно го разгледува изваденото и летаргично го размачкува на работ од масата. Потоа зјапаше во креветот на Коблер и цинично се насмевна. Па буричкаше во неговите фиоки, ја прелиста неговата пошта и се лутеше што никаде не може да најде цигари, по што од плакарот извади шамивче и во огледалото си ги стискаше мозолките. Едноставно, како што веќе беше кажано, за жал, немаше скрупули.

Се чешлаше со чешелот на Коблер, кога тој ја изненади Перџл додека гледаше низ клучалката. „Господинот гроф е тука“, му шепна. „Но, на Ваше место би му забранил да доаѓа. Замислете си само, зарем не дојде вчера со некоја жена, легна во Вашиот кревет, ја искористи Вашата крпа и си замина! Тоа е навистина премногу, би му го кажала тоа на господинот гроф!“

„Тоа не е така едноставно, како што си мислите“, рече Коблер. „Грофот, имено, лесно се навредува, лесно може погрешно да го сфати тоа, а јас морам да бидам во добри односи со него бидејќи често

имаме деловна соработка. Навистина, денес забележав нешто на крпата кога си го бришев лицето, но мораме да си го задржиме односот услуга за услуга.“

Перцл се повлече навредено во кујната мрморејќи нешто лошо за денешните кавалери.

Кога грофот го здогледа Коблер, штотуку гаргараше со неговото средство за плакнење уста и не дозволи тоа да го попречи. „Ах, здраво!“, му довикна. „Извини, но имав толку ужасен вкус во устата. Патем, слушнав дека си ја продал колата. Честито!“

„Благодарам“, кажа Коблер понизно и налутено очекуваше грофот да му побара нешто на заем. „Од каде ли секој мршојадец разбрал дека сум го измамил Порчингер?“, очајно се прашуваше.

Размислуваше, „само побарај пари и ќе ти залепам една врз поганата муцка!“

Но, се случи спротивното. Грофот со витешки гест стави десет рајхсмарки на масата. „Со голема благодарност ги враќам“, се насмевна пријателски и продолжи да гаргари, како ништо посебно да не се случило. „Се чини, како да си заборавил“, забележа тој патем, „дека ми позајми десет марки.“ – „Каков ден“, си помисли Коблер.

„Денес можам лесно да ти ги вратам“, продолжи грофот, „бидејќи вечерва ќе ми припадне едно наследство. Мојот дедо-вучко, кој е десет месеци помлад од мене, имено, е на умирање. Има рак. Кутриот, ужасно страда. Како што е познато, ракот е неизлечив, не знаеме воопшто дали е некој бацил или некој тумор. Нема да ја преживее ноќта, тоа е сигурно. Кога ќе биде избавен од маките, ќе отпатувам за Сопот. Не, не преку Полска, од горе.“

„Не е Сопот уште во Германија?“, праша Коблер.

„Не, Сопот се наоѓа во слободната држава Гдањск, што ѝ е подредена на Лигата на народите“, го подучи грофот. „Патем, да бев на твое место, сега ќе отпатував, нема подобар начин да ги вложиш твоите шестстотки. Ако ме послушаш, едноставно ќе отпатуваш на десет дена во луксузен хотел, ќе запознаеш некоја богата жена, а останатото ќе си се одвива лежерно... па ти навистина имаш добра појава! За остатокот од животот ќе ги стекнеш најчудесните контакти, со гаранција! Го знаеш ли високиот Камерлохер, кој порано беше кај коњаниците, аспирант за кадет, кој не го плати цехот во барот Максим? Отпатувал со сите двесте марки во Мерано, се сместил таму во луксузен хотел, уште истата вечер се запознал со некоја Египќанка, сопственичка на неколку пирамиди, играл бостон со неа, флертувал, и потоа морал да

се ожени со неа бидејќи ја завел. Сега го поседува половина Египет. А што имаше? Ништо. А што беше? Беше перверзник. Си облекуваше долги свилени чорапи и си ги гледаше нозете што му беа како диреци во огледало. Нарцис!“

„Морам да размислам како најдобро да ги потрошам парите“, замислено рече Коблер. „Не сум Нарцис“, додаде. Долгите диреци на Камерлохер, луксузниот хотел и пирамидите малку го збунува. Махинално му понуди на грофот цигара од осум фенинзи. „Од Македонија се“, рече грофот. „Ќе земам две.“

Пушеа. „Сигурно ќе отпатувам за Сопот“, повтори грофот. Отчука одинаесет часот. „Веќе е дванаесет“, рече грофот. Беше многу лажлив.

Потоа одеднаш стана нервозен.

„Значи, одам за Сопот“, повтори по вторпат. „Таму ќе се коцкам. Имено, имам систем што се базира на законите на веројатноста. Секогаш се обложуваш во бројката за која постои најголема веројатност да се појави. Голема е веројатноста да победиш. Тоа е многу веројатно. Кога сме кај веројатноста: врати ми ги повторно десетте марки. Само што се сетив дека е подобро да ти ги вратам утре. Инаку нема да можам да си ги земам алиштата. Пред малку морав да позајмам едно шамивче од тебе.“